УДК 37.026.7

Ясінський А. М., к.пед.н., доцент, Лотюк Ю. Г., к.пед.н., доцент, Антоневич О. Й., аспірант (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне),

ГНОСЕОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. *В статті досліджено проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. Окреслено доцільність створення нової науково-методичної концепції для розв'язання нагальних протиріч та проблем освіти XXI століття та необхідність вибору позиції неперервного навчання протягом усього життя. Подано пропозиції щодо успішної реалізації завдань та цілей навчально-виховного процесу на засадах модернізації останнього.*
Ключові слова: *компетентність, самосвідомість, самореалізація, мобільність, особистість,неперервність освіти, результативність, автентичність, інновації, інформаційно-комунікаційні методики.*

Аннотация. *В статье рассмотрены проблемы формирования профессиональной компетентности будущих специалистов в условиях глобализации и информатизации общества. Определены целесообразности создания новой научно-методической концепции для решения неотложных противоречий и проблем образования XXI века и необходимость выбора позиции непрерывного обучения в течение всей жизни. Представлены предложения по успешной реализации задач и целей учебно-воспитательного процесса на основе модернизации последнего.*
Ключевые слова: *компетентность, самосознание, самореализация, мобильность, личность, непрерывность образования, результативность, аутентичность, инновации, информационно-коммуникационные методики.*

Annotation. *The problems of future expert's professional competence formation in the context of globalization and the information society are investigated in the article. The feasibility of new scientific and technical concepts establishing to solve pressing problems and contradictions of the XXI century education and the need to choose the position of continuous lifelong learning is outlined. The suggestions for successful implementation of tasks and goals of the educational process on the basis of the modernization the latter are posted.*
Keywords: *competence, self-awareness, self-realization, mobility, identity, continuity of education, performance, authenticity, innovation, information and communication techniques.*

Сучасна епоха, сучасний світ і ми – сучасні люди у ньому. Що ми є? Що таке природа, ширше – що таке Всесвіт? Яке наше місце у ньому? Чи здатна людина пізнати себе, природу, суспільство? Чи може людина бути щасливою і чи спроможна вона щось змінити або змінитись сама?

Людина – єдина істота на Землі, здатна до пізнання буття та власної самосвідомості. Результатом цієї здатності є знання про світ і про себе (людину) у ньому. Знання є найважливішою складовою світогляду, який в свою чергу є однією із форм суспільної самосвідомості людини, головними категоріями якої слугують саме поняття «Людина» і «Світ».

Сучасний світ досить складний, інформаційно перевантажений та гіперболізований наявністю глобальних проблем, до яких слід віднести і майбутнє людини. Щоб вижити як вид, щоб не опинитись за бортом сучасності, встигнути за змінами в технологіях, науці та техніці, щоб прийняти виклик XXI століття всьому, що нас оточує, людина отримала шанс – *навчатися упродовж усього свого життя*, адже «Non progredi est regredi» – «не йти вперед – це відступати» [1]. Спробувати навчитись змінювати себе, а не світ, що нас оточує – можливо в цьому людина віднайде вихід із лабіринту кризових процесів та абсолютної байдужості до всього, що відбувається навколо неї.

Для того, щоб людина могла змінювати себе, навчитися навчатися, вміти адаптовуватися до технологічних та соціальних змін потрібно переглянути та відповідно адаптувати систему сучасної освіти.

Наукові розвідки у цій царині ведуться вже давно. Так, група філософів і педагогів під керівництвом В. П. Андрущенко [2] дослідила предметне поле освіти. Філософія освіти аналізувалася шляхом показу суперечливих філософських напрямків в її проблемному полі. Дослідники систематизували та узагальнили існуючі доробки з філософії освіти для їхнього використання у навчальному процесі. Велика увага приділялася проблемі освіти в її філософській рефлексії, а саме її: онтологічним, антропологічним, епістемологічним, аксіологічним, естетичним аспектам. С. У. Гончаренко виділив особливу галузь наукової діяльності – наукознавство [3]. Він обґрунтував думку, що наукознавчого аналізу потребує і сучасна педагогічна наука. В. А. Сластьонін запропонував розділяти педагогіку на галузеву – спортивна, вищої школи, професійна тощо [4]. В. Д. Онищенко здійснив категоріально-структурний синтез автоморфних фундаментальних педагогічних теорій таких як: педагогічна антропологія, педагогічна психологія, педагогічна етика, педагогічна естетика, педагогічна акмеологія [5]. На думку дослідника, всі автоморфні фундаментальні педагогічні теорії синтезуються в єдиному семантичному полі філософсько-педагогічної ноології. Це дослідження здійснено в контексті проблематики фундаменталізації сучасної теоретичної педагогіки.

Актуальність нашого дослідження визначається аналітикою тенденцій сучасної вищої школи, суттєвими змінами у філософії навчального

процесу, зародженні нової гносеологічної лінії сучасної педагогіки, що опирається на вимоги інформаційного суспільства.

Людина пов'язана зі світом практичною діяльністю, в процесі якої вона не тільки пізнає, але й оцінює навколишній світ, усвідомлює своє місце та призначення у ньому, формує життєві установки, виробляє життєву позицію. Якщо розглянути такий різновид практичної діяльності людини як процес здобуття освіти, то саме сучасний стан нашої цивілізації ще більше вказує на значимість системи освіти для людини XXI століття [6].

Мета нашої статті полягає у аналітичному дослідженні системи сучасної освіти, виявленні та узагальненні факторів, що формують філософські аспекти сучасної освіти.

В науковому світі все частіше зустрічаються думки про те, що «класична» модель освіти, яка була сформульована у XVIII столітті за часів Коменського, Песталоцці, Фребеля, а пізніше – Герберта, Дістервега, Д'юї та ін., вичерпала себе і не відповідає вимогам сьогодення. Проблемний стан в освіті, який констатується дослідниками в цій сфері людського буття, виявляється, передусім, у наявності протиріччя між людиною і сучасною формою культури [6].

Освіта XXI століття насичена парадоксами та протиріччями, для розв'язання яких потрібна нова науково-методична концепція, яка опираючись на надбання «класичної» моделі освіти, має бути зорієнтована на формування інтелектуально розвиненої, «людини культури» або «моральнісної людини» [6], з високим рівнем життєво-ключових, спеціалізованих, фахових компетентностей та професіоналізму, з глибоким вмістом індивідуальності та творчого автентичного стилю, з усвідомленням свого призначення в сучасному світі, із здатністю мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в усіх сферах суспільства, галузях науки і техніки, системах управління та організації праці. В процесі розробки такої концепції необхідно враховувати можливості новітніх інтерактивних освітніх технологій, передбачати результативність та перспективність впровадження та активного використовування інформаційно-комунікаційних технік та методик, інноваційних психолого-педагогічних, науково-методичних проектів.

Кожна культурна людина повинна хоча б у загальних рисах уявляти, як влаштований світ, в якому вона живе. Це необхідно не тільки для її загального розвитку, а й для вміння співіснувати з навколишнім дійсністю. Тому викладачу потрібно використовувати всі можливі способи та інструменти, щоб розширити кругозір студентів.

Сьогодні переломний період в історії нашої цивілізації і нові світоглядні установки стають суспільною необхідністю. Якщо раніше картина світу для людини формувалася як для стороннього спостерігача, тобто ззовні, то тепер вже наукою доведено і не підлягає ніякому сумніву, що світ «розгортається зсередини», тобто з урахуванням місця людини і

його внутрішнього миру в сучасному світі. І викладачеві, спілкуючись зі студентом, необхідно орієнтувати його на таке розуміння, а також використовувати всі можливі педагогічні прийоми у процесі навчання.

Саме вчителі, викладачі повинні стати головними носіями якісних змін на краще в освітній діяльності. Вимоги сьогодення до педагогічних кадрів та професорсько-викладацького складу вищої школи передбачає переоцінку ролі викладача, від якого очікується висока компетентність і професіоналізм; індивідуальність і творчий власний стиль педагогічної діяльності; усвідомлене ставлення до своєї праці; вміння впроваджувати у навчально-виховний процес фахово-формуючі, особистісно-розвивальні та інтерактивні освітні технології [7]. Нагальною постає проблема не просто збереження ідеалу вчителя з такими чеснотами як справедливість, милосердя, мудрість, вимогливість, терпимість, толерантність, співчуття, порядність та чесність, але й примноження його та якісного удосконалення.

Від переоцінки ролі викладача, вчителя безпосередньо залежить процес становлення особистості з чіткою громадянською позицією в будь-якій державі, зокрема в Україні.

Що очікується від викладача? Важливо, щоб учителі стали провайдерами, агентами змін, які розуміють, що таке компетентнісні методики викладання, володіють за ними, в рамках сертифікації можуть продемонструвати такі методики, поділитися ними. Ідея усіх провідних освітніх систем світу, які у дослідженні Міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів PISA [8] мають високі показники, – орієнтування на формування компетентностей. Джерел знань нині багато, головне – це сталі вміння користуватися інформацією, критично її аналізувати, ефективно її використовувати. Потрібно навчити дітей, як поводити себе у дорослому житті, як аналітично ставитися до кожної ситуації. До прикладу, дитина чи підліток стикається з проблемою – ми повинні навчити одразу націлювати на її вирішення, а не ховатися від неї. Такий підхід може забезпечити кожній людині особисту і професійну самореалізацію у житті [9].

Необхідність розширення елементів самоосвіти в навчальному процесі обумовлено, перш за все тим, що в сучасному світі обсяги інформації є величезними і вони мають постійну тенденцію до її розширення.

Самостійна робота допомагає студентові набути впевненості в своїх силах, усвідомити результати своєї діяльності, розвивати свої творчі можливості, допомагає виробити звичку до постійної роботи над собою. Саме такий фахівець затребуваний на сучасному ринку праці.

У більш глобальному плані, студенту потрібно розкривати важливість постійної участі в процесі розвитку та оновлення своїх знань. Ця вимога сучасного науково-технічного і соціального прогресу і шлях забезпечення гідного місця кожної людини в цьому процесі. Підсумком вищої освіти для кожного має стати не тільки документ, але і система знань, умінь і навичок, що сприяють постійному оновленню цих знань.

Чого потребує студент? Ким він є – об'єктом, тобто спостерігачем, пасивним учасником, податливим та поступливим «матеріалом» навчально-виховного процесу чи суб'єктом – активним, дієвим, в творчому пошуку і з креативним мисленням, особистістю, готовою до самопізнання, самовиховання, саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення.

На сучасному етапі розвитку суспільства від усвідомлення призначення, ролі, можливостей як викладача, так і студента в освітній діяльності ними самими, від вибудовування та функціонування грамотної державної політики в сфері освіти залежить результативність спільних зусиль усіх учасників навчально-виховного процесу, спрямованих на реалізацію завдань, цілей вищевказаного процесу, на досягнення успішних результатів у навчанні, вихованні, розвитку, тобто у повноцінному формуванні багатогранної компетентісної особистості XXI століття.

Суть відношення між викладачем та студентом засновується на уявленні, що студент є не тільки об'єктом педагогічного процесу, а й його суб'єктом, тобто педагог виходить з того, що в кожної дитини в її вчинках є особистісний сенс, є особистісна значимість навчання, на яку слід опиратися в педагогічному процесі. Якщо такого особистісного сенсу не спостерігається, педагог повинен допомогти дитині його придбати [6]. Отже, педагог (викладач) із «носія та передавача» знаннєвої інформації шляхом трансформації суспільної свідомості та переоцінки своєї ролі у освітній діяльності перевтілюється у наставника, педагога-гуманіста, педагога-демократа, того, хто має «справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [10].

Якщо педагог захоче запровадити щось нове, то він матиме можливість це зробити, в нього буде ця педагогічна свобода [10]. З презентацією педагогічної свободи викладачам надається можливість самовдосконалення, самореалізації, вони стануть спроможними добитися ефекту «гарячих очей» – зможуть не просто навчати, виховувати, розвивати, але й дарувати позитивні емоції – надзвичайно вагомий, інколи безцінний продукт діяльності людських цивілізацій у сучасному світі, який робить людей щасливими.

На нашу думку найбільш вагомим фактором, що впливає на філософію педагогіки сучасної вищої школи, є сформовані чинники інформаційного суспільства. Високі вимоги інформативної культури фахівця, комунікативна залежність від інформативних технологій, динамічне формування «просторів фахових знань», це ті виклики до яких необхідно підготувати молодого фахівця. Завдання сучасної вищої школи мобілізувати чинники інформаційного суспільства на посилення професійних компетентносте молодого спеціаліста. Перед сучасним педагогом постають конкретні

завдання, успішна реалізація яких забезпечить усвідомлене становлення сучасної освіченої людини XXI століття:

– популяризація головної педагогічної ідеї сучасності – можливість і доцільності безперервної освіти впродовж усього життя;

– переформатування ролі найдієвіших учасників освітньої діяльності викладача та студента на засадах співпраці, творчості, креативності, професіоналізму в умовах довіри, гуманізму, людяності, можливості вибору вчинку, образу життя і прийняття відповідальності за свій вибір;

– використовування синергетичного підходу при суб'єктно-об'єктному пізнанні сучасного світу і людини у ньому;

– пріоритетність у інтелектуально розвиненої людини таких «складових» як «моральнісна людина» та «людина-носій» національної свідомості;

– наявність креативного творчого підходу і його переваг перед надмірним застосуванням надсучасних технологій;

– відмова від старих стереотипів, консерватизму; наявність мужності змінюватись самому, а не змінювати світ навколо себе.

Вважаємо, що вирішення досліджених нами питань сприятиме покращенню фахової підготовки майбутніх викладачів та учителів, їх орієнтацію на гносеологічну лінію сучасної моделі педагогіки, яка відповідає вимогам інформаційного суспільства.

1. Іваницька П. Ф. Мудрість тисячоліть у латинських афоризмах. навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Ф. Іваницька. – К. : Здоров'я, 2000. – 312 с. **2.** Філософія освіти : Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с. **3.** Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські береги, 2012. – 192 с. **4.** Педагогика : Учебное пособие / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – 4-е изд. – М. : Школьная пресса, 2002. – 512 с. **5.** Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії : монографія / Василь Денисович Онищенко. – Львів : Норма, 2014. — 356 с. **6.** Сухова Н. М. Освіта XXI століття і «діти – індіго». Проблеми освіти : Наук.-метод. зб. / кол. авт. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 35. – 245 с. **7.** Бухальська С. Є. Розвиток педагогічної компетентності викладачів у системі методичної роботи медичного коледжу: теорія та практика. Навчально-методичний посібник / С. Є. Бухальська. – Рівне : ПП Лапсюк В. А., 2013. – 232 с. **8.** Гладун А. Е. Виміряти освіту: Що і як оцінює PISA? [Електронний ресурс] / А. Е. Гладун // Виміряти освіту : Що і як оцінює PISA? – Режим доступу : http: //commons.com.ua /ru/ vimiryati-osvitu-shho-i-yak-otsinyuye-pisa/. **9.** Короденко М. А., «Освіта України» № 40 від 10 жовтня 2016 року. Інтерв'ю Міністра освіти і науки Лілії Гриневич: Важливо, щоб учителі стали агентами змін. [Електронний ресурс] / М. А. Короденко // Важливо, щоб учителі стали агентами змін. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/ control/publish/ article? art_id = 249390006**. 10.** Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. – К. : Радянська школа, 1986. – Т.1–5.

Рецензент: д.пед.н., професор Войтович І. С.